

KINCSES KATALIN MÁRIA: RÁKÓCZI-ZARÁNDOKLATOK KONSTANTINÁPOLYBA 1903-BAN

Felhívás, előkészületek

II. Rákóczi Ferenc (1676–1735) XIX. század végi, XX. század eleji politikai kultuszának egyik csúcspontja a róla elnevezett szabadságharc kezdetének 200. évfordulós megemlékezés-sorozata volt 1903-ban. A bicentenárium sajátos vonása, hogy nem a történeti esemény állott a megemlékezések középpontjában, hanem a fejedelem személye. Ekkorra Rákóczi a magyar szabadságot szimbolizáló kultikus személlyé vált, aki a sikertelen kuruc szabadságharc miatt bekövetkezett személyes tragédia és a politikai emigráció miatt áldozattá, mártírrá, halott portaiban is hontalan bujdosóvá, sőt szentté lett. A legfőbb törekvés 15 éve kiemelt porladó csontjainak Magyarországra hozatala és magyar földben való eltemetése volt. Minden 1903. évi, a fejedelemhez kapcsolódó program ennek az előmozdítását célozta.

Az ötlet – hogy a fejedelem törökországi, konstantinápolyi sírhelyéhez 1903-ban zarándoklat induljon – a központi ünnepség, a kassai Rákóczi-kiállítás (1903. július 26.–szeptember 20.) megnyitójának bankettjén merült föl. A kezdettől fogva nemzetinek nyilvánított zarándokút programja a nagyszabású országos évfordulós megemlékezéseket volt hivatott lezárni. A szervezők, híven a Rákóczi kultuszához köthető törekvésekhez, azonnal tömegméretekben gondolkodtak. A zarándoklatot a tudomány és a közélet előkelőségeiből alakult bizottság szervezte meg, amelynek tagjai a Rákóczi-kultusz legelső híve, a historikus Thaly Kálmán (1839–1909), egyben függetlenségi párti alelnök; a neves orientalista, a keletkutatás úttörője, Vámbéry Ármin (1832–1913) egyetemi tanár; valamint a kultusz további hívei, gróf Desseffy Aurél (1846–1918) publicista, miniszteri osztálytanácsos; báró Nyáry Jenő (1836–1914), a Főrendiház háznagya; Szádeczky Lajos (1859–1935) történész, a kolozsvári egyetem tanára; illetve Wosinsky Mór (1854–1907) szekszárdi apát-plébános – „civilben” régész, történész – voltak.

A szervezők 1903. augusztus 27-én (és vidéken a rákövetkező egy-két napban) a sajtóban országszerte felhívást tettek közzé, amelyben a zarándoklat „legmagasztosabb kegyeletnyilvánításként” nevezték meg, ami a Rákóczihoz való kultikus viszonyulás ékes példája volt. Megfogalmazásuk szerint a zarándoklat az immáron legmagasztosabbá emelkedett nemzeti búcsúhely, Rákóczi (és bujdosótársai) törökországi sírhelyének, „idegen földben porladó csontjainak” a felkeresését célozta – pontosabban, miután a fejedelem földi maradványai már közel másfél évtizede kiemelésre kerültek, a sírhelyek meglátogatását. A felhívás szerint addig, amíg Rákóczi hamvai haza nem térnek és ezáltal a nemzeti panteonba fizikálisan is be nem kerülnek, „a honfi szívekben” „kegyeletos várakozást” kelt elzarándokolni a „szent hamvakhoz”. A zarándoklat kinyilvánított célja a felhívás szerint ihlet és erő merítése volt a nemzeti eszméért, a magyar szabadságért folytatott küzdelemben, valamint ima Rákóczi, a legdicsőbb szabadsághős dicső eszmeiségének: a magyar függetlenségnek a beteljesüléseért. Ez a magasztos cél a gyakorlatban az önálló magyar államiság megteremtését, a függetlenségi eszme győzelemre vitelének szándékát, kimondva: a

dualista államalakulat felbomlasztását jelentette – mindazt, amiért a Függetlenségi Párt ekkor síkra szállt. Mivel az 1848–49-es szabadságharc hőse, Guyon Richárd (1813–1856) sírhelye is Isztambulban volt, ezért a zarándokút további célja ennek felkeresése volt, következésképp Rákóczinak és a '48-as hősöknek a századfordulón nagymértékben összefonódott kultusza ebben a politikai célzatú zarándoklatban is kifejeződött. Mindezt egy konstantinápolyi városnézés egészítette ki és a török szultán előtti tisztelgés zárta le. Bárki jelentkezhetett a szervezőbizottságnál. Thalyék és a sajtó és az érdeklődők számát illetően hatalmas, többezres tömeget vizionált.

Az isztambuli Rákóczi-zarándoklat előkészítő bizottsága szeptember 5-én délelőtt a Főrendiház háznagyi termében ülést tartott, amelyen elhatározták, hogy meghívást intéznek a törvényhatóságokhoz, hogy azok hivatalosan is képviseltesék magukat „a Rákóczi fejedelem sírjához zarándokló magyar hazafiak seregében”. Ily módon kívánták úgymond hivatalossá tenni a programot. Felhívást küldött a bizottság a tudományos és „hazafias” testületekhez és egyesületekhez is, élükön a Magyar Tudományos Akadémiával.

A legfontosabb kérdés a kiutazók biztonságának garantálása volt. Behatóan foglalkoztak azzal, hogy a zarándoklat útitervét oly módon állapítsák meg, hogy ne kelljen az utat Macedónián keresztül megtenni, ahol a nyár folyamán törökellenes lázongások voltak. Eldöntötték, hogy a Monarchiával ekkor „békés és barátságos viszonyban” lévő Románián keresztül fog vezetni a szárazföldi út Konstanzáig, ahol a társaság egy erre a célra bérelt külön hajóra száll, és folytatja az utat a tengeren Isztambulig. Ily módon a másik problémás területet, a Fekete-tenger bolgár partszakaszát is el tudják majd kerülni. „Sztambulban pedig már a törökök ismert magyarbarát érzése és a török hatóságok már megígért ez éves támogatása biztosítja a kedvező fogadtatást” – szerepelt a zarándokok biztonságát illetően a tervben.

A Rákóczi-zarándokút Bécsben nyugtalanságot keltett: az udvari körök eleinte politikai demonstrációnak fogták föl, amikor azonban kiderült, hogy nem „pártrendezvényről” van szó, továbbá Thalyék kinyilvánították, hogy a zarándoklatnak „nincs más célja, mint hogy „turisztikai élvezet keretében a kegyelet egy kötelességét megtegye” – és később a zarándoklat szervezői is Konstantinápolyban minden kínálkozó alkalommal ebben az értelemben nyilatkoztak –, a bécsi sajtó aggodalma is elült. A zarándoklat turisztikai és hivatalos programját a követségen keresztül szervezték meg, az Osztrák–Magyar Monarchia konstantinápolyi nagykövete, Heinrich Freiherr von Calice (1831–1912) biztosította a teljes diplomáciai háttérrel és készítette elő a hivatalos programokat.

Nagyjából október elejére kialakult a végleges útvonal: a zarándokút a Nyugati pályaudvarról indul, a jelentkezők száma szerint egy vagy két különvonattal – ekkorra kiderült ugyanis, hogy Thalyék végül csak legfeljebb párszáz főre számíthatnak. Az egyik útvonalat Orsován át tervezték, az Erdélyből indulók pedig Brassó felől közelítve, Bukarestben csatlakoznak hozzájuk. Mindkét budapesti vonathoz háló- és étkezőkocsikat csatolnak. Bukarestben fél napig maradnak a zarándokok,

majd Románián keresztül folytatják útjukat Konstanzáig, Csernavoda, Rákóczi József nyughelyének érintésével. Konstanzában az I. Károly király (Regele Carol I.) nevű, „nagy fényűzéssel berendezett román gyorshajó” veszi fel az utasokat.

A szervezők az utolsó pillanatig azon munkálkodtak, hogy a kiutazók számát növeljék, ami keservesen ment. 1903. szeptember 11-én az ország valamennyi törvényhatóságát, városát és megyéjét felkérték egy levélben, „hogy magát a zarándoklatban képviseltesse és koszorút helyezzen el Rákóczi sírjára”. Budapest székesfőváros főpolgármesterének, Márkus Józsefnek (1852–1915) a bizottság küldöttségileg nyújtotta át a meghívót. Ily módon igyekeztek a zarándokutatót úgymond hivatalossá tenni, és ez volt a másik, már említett célkitűzés, hiszen azt sem a törvényhozás, sem a végrehajtó hatalom, sem az uralkodó nem támogatta. A helyi törvényhatóságok még egy-egy régió belül is eltérően reagáltak. Hajdúböszörményben például már 13-án kihirdették a felhívást, Hajdúnánáson és Hajdúdorogon nem reagáltak rá, Hajdúszoboszlóra pedig ugyan megérkezett a felhívás, ám nem tudni, ott hogyan válaszoltak rá. Lassan mozdult Debrecen is, ahol a törvényhatósági gyűlésen például másfél héttel a felhívás kibocsátása után, 21-én hirdették csak ki az eseményt, de a szomszédos Bihar megyében például nem reagáltak.

Egy héttel később, szeptember 20-ára kiderült, hogy számos nő is csatlakozni kíván a zarándoklathoz, amire a szervezők első körben nyilvánvalóan nem gondoltak. Miután ez kiderült, a rájuk való hivatkozással propagálták tovább az út biztonságos voltát. Kijelentették, hogy: „A magyarok társasága teljes megnyugvással érezheti magát a török fővárosban, bátran járhatnak-kelhetnek anélkül, hogy személybiztonságukra bárminő óvintézkedések volnának szükségesek, e tekintetben az illetékes hivatalos körök készséggel támogatnák a rendezőséget.” Az a kitétel azonban, hogy: „A beérkezett információk alapján elhatározta a bizottság, hogy a zarándoklatot október 10-én elindítja”, arra utalt, hogy a gyér jelentkezés, valamint a biztonsági aggályok miatt minden bizonnyal a zarándoklat elhalasztása is szóba kerülhetett. Ezt támasztja alá, hogy a vármegyék és városok a hozzájuk korábban intézett felhívás ellenére a határidő lejárta előtt egy héttel, az időt húzva még mindig csak javaslatokat fogalmaztak meg arról, hogy küldöttségileg képviseltessek-e magukat vagy egyénileg.

Az utazás utolsó pillanatban is zajló propagálására a gépezet beindult, kiadták a zarándokut 40 képpel ellátott útitervét, amit két koronáért lehetett megvásárolni, és ebből az alkalomból jelent meg Szádeczky Lajos *Konstantinápoly és magyar emlékei* című, útikönyv gyanánt propagált visszaemlékezése is, a történész húsvéti kiutazásáról, szintén 40 képpel és két koronáért. A kiadványok a bizottság irodájában voltak kaphatók, és propagandacéllal íródtak, Kolozsváron szeptember 15. után kerültek ki a nyomdából. A személyes hangvételű húsvéti zarándoklatára épített beszámoló egyszerre szolgált az utazók számára propagandaanyagként és útikönyvként Konstantinápoly nevezetességéről.

Megelőző zarándoklatok

Itt kell egy kis kitérőt tennünk, ugyanis előbb 1902. május 21. körül, majd 1903 áprilisában már történt egy-egy utazás Konstantinápolyba. Bár nem hivatalosan, kvázi turistaút keretében zajlottak ezek a látogatások, de lényeges volt mindkét esemény az 1903. évi októberi zarándoklat viszonylatában, mert azok programját követte az 1903. októberi zarándoklat is.

1902. május 21-től Széchenyi Ödön (1839–1922) patronálásával az aradi Mérnök- és Építészegylet Konstantinápolyba szakmai kirándulást szervezett, melynek célja Rákóczi sírhelyének megtekintése volt. A kiutazó egyleti tagok családtagjaikkal közel száz főt tettek ki.

1903 húsvétkor pedig egy nagyjából szintén százfős társaság látogatta meg Rákóczi sírját. Ez volt az a kiutazás tehát, amelynek beszámolója a fent említett módon propagandakiadványként megjelent. A társaság nagypénteken este elzarándokolt a szentelt hamvakhoz, s ott Zrínyi Ilona sírjára kaméliából kötött virágkoszorút, Rákóczi sírjára babérmalacos koszorút tett le nemzeti színű szalaggal, e felírással: „Dicső szabadsághőseinknek a kétszázados évfordulón, 1703 1903”. A sír fölött Szádeczky Lajos tartott beszédet, s az egész társaság imádkozott. A kirándulók Thököly sírjára is csináltattak babérmalacos nemzeti szalaggal, melyet Izmidbe (Kis-Ázsiába) a Konstantinápolyban maradt Szádeczky vitt el, a társaság nagy része ugyanis húsvét szombatján visszaindult. A korabeli híradásokat idézzük: „A kirándulók egyébként részt vettek a pénteki szelamlikon is [...] mint a szultán meghívottjai a belső udvarban, s ezek a mecsetből visszatértek lelkesen megéljenztek a szultánt, ami a padisahot láthatólag megörvendeztette.”

A kiutazók köre

Szeptember utolsó napjaiban részint még mindig folyt a toborzás, részint pedig már a kinti ünnepek és programok összeállítása zajlott, amelyeket az október 3-án tartott utolsó szervezőbizottsági ülésen véglegesítettek. A sajtó ekkor név szerint is megnevezte a kiutazókat. A vármegyei, városi küldöttségeken, polgármestereken – Budapest székesfőváros, Békés vármegye, Szepes vármegye, Abaúj-Torna vármegye, Pozsony, Győr és Karcag város, valamint Torontál és Sopron vármegye képviseltette magát hivatalosan – kívül az országgyűlés két házának tagjai, az egyházak képviselői – köztük a bencésekkel és a ferencesekkel – vettek részt, a szervezetek, egyesületek közül pedig végül a Magyar Tudományos Akadémia, az Országos Kaszinó és az Ügyvédi Kör. A pártok – így a Függetlenségi Párt – és az egyesületek hivatalosan nem képviseltették magukat. Többségében ügyvédek, bankárok, törvényszéki bírók, orvosok, egyetemi tanárok magánszemélyként vettek részt a felelősökkel, csakúgy, mint a történelmi családok, például a Dessewffy, az Apor, a Kemény vagy a Nyáry család tagjai, végül pedig az újságírókat és lapszerkesztőket kell

megemlítenünk. Az október 3-i utolsó bizottsági ülés sem zárta még le a jelentkezést; lassan, de folyamatosan csatlakoztak az újabb vállalkozók a zarándokúthoz, gyakorlatilag egészen az utolsó pillanatig, október 8-áig. A jelentkezők a társadalom felső, valamint középrétegének felső részéből kerültek ki.

A zarándoklat programja

Előjáróban, a zarándokút eseményeinek bemutatása előtt kijelenthetjük, hogy az utazás végül problémamentesen zajlott, s a biztonsági kérdések olyannyira tűntek megnyugtatónak, hogy miután a program véget ért és a kiutazók hazaérkeztek, 1904 tavaszán üzleti vállalkozásként újabb, immáron turistautak szervezésére került sor: Konstantinápolyba március 29-én indult el a következő társasutazás.

A zarándokcsoport a vonatutat 1848-as emlékek felemlegetésével, a Kosuth-nóta és más '48-as dalok éneklésével mulatta. A konstantinápolyi kikötőbe érkezve, a hajóról egyenesen a város európai részébe, Pérába hajtatott a kikötőben őket váró kocsikon, hogy szállodai lakhelyeiket elfoglalják: ezek a város legjobb szállodái voltak. A Rákóczi-zarándoklatot Konstantinápolyban a rendőrfőnök és egyéb hivatalnokok, az osztrák–magyar nagykövetség munkatársai és a konstantinápolyi magyarság – élükön Széchenyi Ödönnel – fogadták. Az Oszmán Birodalom Bécsbe akkreditált konstantinápolyi nagykövete, Ahmed Tevfik Okday (1845–1936) saját gőzjachtját bocsátotta a szervezőbizottság rendelkezésére, amely Dessewffy Aurél vezetésével a megérkezés napján azonnal a Monarchia nagykövetségének palotájába ment. A társaságot a zarándoklat alatt a szultán szárnysegédje és a díszszolgálatra kirendelt török hivatalnokok kísérték. Az őrségek – ahol csak a magyarok megfordultak – mindenütt fegyveresen tisztelegtek.

„A megérkezést követő keddi napot a kegyeletes főcél végrehajtására” fordították. Október 12-én ezért elzarándokoltak a galatai St. Benoit-templomba, ahol ünnepi misét tartottak, amelyen emlékbeszédek hangzottak el, és megkoszorúzzák Rákóczi Ferenc, Zrínyi Ilona és a bujdosók sírjait. A díszmisét Wosinsky Mór apát celebrálta a francia lazarista atyák, valamint a kiutazó magyar papok segédletével. „A karokat apácák és zárdanővendékek énekeltek, a Szózatot és Himnuszt pedig az összes jelenlevők”, „könnyekig meghatva”. Szádeczky Lajos „magasröptű” beszédet mondott, amelyben a magyar emigránsok emlékét elevenítette fel, és azon reményének adott kifejezést, „hogy önálló államiságunk ezen mártírjai mentől előbb hazai földbe szállíthatassanak vissza”. Ezt követően az ekkor még ifjú Gyárfás Elemér (1884–1945) kolozsvári hírlapíró Felszeghy Dezső *Rákóczi sírjánál* című ódáját szavalta el, majd rövid beszédek kíséretében a zarándokok elhelyezték koszorúikat. „A szép katófalkot fényes díszmagyar- és gyászruhás főurak és főúri nők vették körül.”

Ezt követően a zarándokok felkeresték a protestáns temető magyar részében Rákóczi udvari orvosának, Lang Ambrusnak a sírját, valamint az orientalista Szilágyi Dániel nyughelyét. Áthajóznak Szkutariba, ahol az angolok kadiköy-i teme-

tőjében megkoszorúzzák Guyon Richárd sírját. Délután Konstantinápoly nevezeteseit tekintették meg, „kényelmes bérkocsikon és hajón bejárva a várost és környékét”: a régi szerájt, a szultán régi palotáit, a divánt és a könyvtárat, a múzeumokat, a szultán kincstárát, „mely reánk, magyarokra nézve különös érdekekkel bír, miután rendkívül sok olyan dolgot tartalmaz, amely hazánk történelmével szoros kapcsolatban van.” Az újabb szultáni paloták közül megnézték a Dolma-Bagcse-palotát a Boszporusz partján. Áthajóztak az ázsiai partra a Beglerbég nevű fehérmárványból épített palota megtekintésére. A Hamediót, ahol a szultán aktuálisan lakott, a szelamlík [az a pénteki ünnep, mikor a padisah kivonul a palotájából és fényes kísérettel a dzsámiba megy – a szerk.] alkalmával, másnap nézték meg mint legfőbb látványosságot.

A szelamlík után a zarándokok küldöttsége tisztelgett II. Abdul-Hamid (1842–1918) szultán előtt, hogy megköszönje „a török nemzetnek a magyar szabadsághősökkel szemben tanúsított nagylelkűségét”. A zarándoklat küldöttsége hálafeliratot adott át a szultánnak, egy pazar kiállítású, vörös bőrbe kötött pergamenből készült okmányt, amit minden résztvevő aláírt. A szultán nyilvánvalóan azon túl, hogy emlékezve a magyarok 1903. húsvéti megéljenzésére, a diplomáciai lehetőségek adta keretek között hivatalosan fogadta a magyar küldöttséget, többek között Dessewffy Aurélt, Szádeczky Lajost, Wosinsky Mórt és Láng György tanácsost az Ozmanje-rend tiszti keresztjével tüntette ki. Végezetül felhangzott a török himnusz és a *Rákóczi-induló*. Az esemény díszebéddel zárult. A tiszteletadás után a társaság lobogókkal díszített hajón Szkutariba utazott, ahol megnézték a táncoló derviseket, miután felkeresték az úgynevezett nagy török temetőt is, „[...] ahol megható szertartással több koszorút tettek le. Beszédet mondott Láng György fővárosi tanácsos és dr. Kelemen Samu szatmári ügyvéd.” Délután a zarándoktársaság a török főváros környékét övező ligetekben pihent.

A konstantinápolyi tartózkodás alatt a zarándokcsoport megtekintette a város építészeti emlékeit is, közöttük elsősorban a mecseteket, „a régi görög császárság gyönyörű templomát”, az Hagia-Szophiát, az Ahmed-mecsetet, magyar vonatkozása miatt a Szulejmán-mecsetet, „melyet a világhódító hatalmas szultán magyarországi zsákmányából építtetett”, valamint Nagy Szulejmán sírját. Ezt II. Mohamed szultán mecsetje követte a város régi kőfalai mellett, majd innen Bajazid szultán mecsetjéhez hajtottak a zarándokok. A legérdekesebb látnivalót a tudósító szerint a város régi erődítményei nyújtották, köztük a Héttorony, „[...] melyhez – idézzük a korabeli sajtót – a magyar történelemnek szomorú emlékei fűződnek. Oda zárták ugyanis annak idején a legkiválóbb államfogyokat. Ott pusztult el annyi száz magyar vitéz, köztük Török Bálint, akit Szulejmán Buda bevétele után, 1541-ben hurcolt magával, ott halt meg Majláth István, az erdélyi vajda 1550-ben, Béli Pál, a székelyek főgenerálisa 1679-ben, s annyi sok más derék jó magyar.” A mecsetlátogatások sorát a bazar megtekintése zárta.

Végül Konstantinápolyból a társaság kisebbik része két kirándulást tett. Rostóba, ahol II. Rákóczi Ferenc és társai száműzetésük éveit éltek, illetve Izmid-

be, Thököly Imre sírhelyéhez. Az utóbbi megkoszorúzásakor örmény papok tartottak istentiszteletet, és dr. Vinczehidy Ernő (†1929 u.) torontáli földbirtokos, főjegyző mondott beszédet. Szádeczky Lajos fia, ifjabb Lajos (1886–1962) Thaly Kálmán *Thököly sírján* című költeményét szavalta el, majd a társaság a *Himnusz*t és a *Szózatot* énekelte el.

A Rodostóba zarándoklókat zivatar és a viharos Márvány-tenger fogadta újukon. „A rossz összeköttetés és kényelmetlen kis bajok miatt” mindössze hárman (!) vállalkoztak a kockázatos útra: Szádeczky Lajos, Márton Mátyás (1852–1936) nagykanizsai plébános és Vinczehidy Ernő. Rodostón „tüntető fényes” fogadtatásban volt részük. „Az alkormányzó és polgármester még a hajón üdvözölte őket, s a főkormányzó basa, a kora reggel dacára, hivatalában várta a nagyvezér által táviratilag jelzett magyar vendégeket, s látogatásukat az osztrák–magyar konzul házában mindjárt visszaadta, egyúttal ebédre híván meg a magyar kardasokat (testvéreket). A város közönségének élénk érdeklődése mellett nézték meg a magyarok egykori házait, Rákóczi, Bercsényi fényes termeinek maradványait, a kápolnát, a Magyarok kútját stb. Felkeresték ezután a görög templomban Bercsényi, Esterházy, Sibrik sírjait, felemeltették Bercsényi márványsírkövét és konstatálták, hogy hamvai a sírkő alatt vannak, dacára a többszöri templomátalakításnak. Másnap Márton Mátyás plébános misét mondott Rákóczi kápolnájában, s lefényképezték a magyar emlékeket. A kormányzó basa fényes ebédjén a szultán nevében éltette a magyar–török testvériséget és a magyar királyt, mire a magyar vendégek a törökök és a szultán éltetésével válaszoltak. A kirándulók a szárazföldön át utaztak vissza Konstantinápolyba, s a kormányzó katonai kísérettel látta el őket a három órányira fekvő vasútállomásig, hová éjszaka utaztak.” A négy nap alatt, amíg mindez tartott, a zarándokcsoport nagyrésze Konstantinápolyban maradt.

A zarándokok első csoportja október 20-án érkezett vissza Budapestre Láng György vezetésével, ahol Zseny József, az Országos Nemzeti Szövetség társelnöke fogadta őket. Mind a hazaérkezők, mind pedig a fogadóbizottság kinyilvánította reményét, hogy a zarándoklat előmozdítja a hamvak hazahozatalának ügyét. Zseny beszédében kijelentette: „Most – úgymond – csak Rákóczi lelkét hozhattátok el magatokkal, de hisszük, hogy a szent hamvak sem fognak már sokáig idegenben porlani. Ezzel a hittel, ezzel a reménnyel üdvözöllek. Isten hozott benneteket!”

A célját elérő zarándoklat

Adódik a kérdés, hogy az 1903. őszi Rákóczi-zarándoklat elérte-e eredeti célkitűzését, a hamvak hazahozatalának előmozdítását. Hiszen ha egybevetjük a hűsvéti, Szádeczky-féle nem hivatalos kiutazással, azt tapasztaljuk, hogy ugyanolyan kevesen vettek rajta részt, mintha ez is egy magánakció, egyszerű turistaút lett volna. Azonban az októberi kiutazás hivatalos mivolta meghozta az eredményeket a Rákóczi-kultusz és a 200. évforduló összefüggésében. Mindezzel kapcsolatban Szádeczky

Lajos a *Magyar Nemzet*ben 1904. május 12-én a főcímlapon bizakodóan azt nyilatkozta, hogy a konstantinápolyi osztrák követ, Calice támogatása minden bizonnyal eleve csakis az uralkodó hozzájárulásával, engedélyével történhetett, amit Ferenc József első beleegyező lépéseként értékelt a kuruc fejedelem földi maradványainak hazahozatalát illetően: „Az ő szíves támogatása bizonyára a külügyminisztérium és a felség tudtával és jóváhagyásával történt. Csakis így történhetett, hogy a szultán hivatalosan és kitüntetéssel fogadott négyünket, a rendezőbizottságot, nagykövetségünk személyes vezetése alatt” – jelentette ki. Az utazást követően Szádeczky beszámolt Berzeviczy Albert (1853–1936) kultuszminiszternek a zarándoklatról.

A budapesti Vérmezőn 1903. október 11-én tartott Rákóczi-megmozdulás, az úgynevezett Rákóczi-nemzetgyűlés hatására, ahol több mint százezren vettek részt, a szervezők a Képviselőházhoz kérvényt nyújtottak be a hónap végén a Rákóczit diffamáló, 1715. évi 49. törvénycikk 2–3. paragrafusainak eltörlésére és a hamvak hazahozatala tárgyában – az utóbbi nem mehetett végbe az előbbi megvalósulása nélkül. Ennek hatására 1904. március 7-én egész napos vita zajlott az Parlamentben a hamvak hazahozataláról, s ezzel párhuzamosan Szilágy vármegye megújította az 1873. évi, 52 törvényhatóság által a tárgyban a Képviselőházhoz benyújtott kérést, miszerint a fejedelem földi maradványait hozzák haza. Megtekinthetők voltak az Iparművészeti Múzeumban a zarándokutakról hazahozott ereklyék, mellyel kapcsolatban – szintén ezen a vitanapon – Thaly Kálmán tájékoztatta az egybegyűlteket, hogy Szádeczky Lajos felvetette az ereklye-múzeum gondolatát, továbbá biztosította a jelenlévő politikusokat arról, hogy a kormány kezébe vette a hamvak hazahozatalának ügyét, ezért saját párttársait is türelemre intette, hogy azt ne erőltessék tovább. Következésképp 1904 tavaszán már arról folyt a vita, hová kerüljön a fejedelem végző nyughelye. Mire eldőlt, hogy Kassára esik a választás, az uralkodói beleegyezés is megszületett egy 1904. április 18-án, Tisza István (1861–1918) miniszterelnöknek írt uralkodói levél formájában. Ily módon megállapítható, hogy közvetlenül ugyan nem volt szerepe a zarándoklatnak a hamvak ügyére, azonban közvetetten mégis: megvalósulni látszott az áhított cél, Rákóczi rehabilitálása és földi maradványainak hazahozatala a közeljövőben, már 1904-ben. Ezt nagyban előmozdították az 1903. év eseményei, amelyek záróepizódja a törökországi, végül hivatalossá vált „országos” Rákóczi-zarándoklat volt, a Rákóczi-kultusz egyik kiemelkedő eseményeként.

Irodalom

- KINCSES, Katalin Mária (2024), *A Rákóczi-kultusz egyik szimbolikus helyének felkeresése: az 1903. évi Rákóczi-zarándoklat Rodostóba, Orpheus Noster*, 2024/1, 49–62.
- KINCSES, Katalin Mária (2024), *A long trace of an early modern historical phenomenon: the 1903 Rákóczi-pilgrimage to Constantinople, Hungarian Studies*, 2024.
- KINCSES, Katalin Mária (2024), *A törökországi Rákóczi-zarándoklat 1903-ban*, In *A Rákóczi-kultusz „zarándokvárosa”: Rodostó és a magyar házak.*, szerk. FODOR Gábor, Budapest